



עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

309 פ"ק פ"ק ו"ט ת"ח ט"ז ז' ט"ו י"ו 309

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: כבוד החכמים

ולכן גלו ישראל למצרים ארבע מאות שנה, שכן מצינו במסכת נדרים (לב): אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים? מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר "וירק את חניכיו ילידי ביתו". ובאמת גזירת השעבוד היתה ארבע מאות שנה (והגמרא נקטה מאתיים ועשר, כיון שלמעשה היו רק מאתיים ועשר שנים במצרים), כי בא זה לכפר על ביזוי תלמיד חכמים שנעשה על ידי אברהם אבינו.

כמו כן, הגמרא במסכת גיטין (נח): מביאה: אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל: מאי דכתיב "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עיר", ארבע מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר ובכל אחת ואחת היו בה ארבע מאות מלמדי תינוקות, וכל אחד ואחד היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית רבן, וכשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין אותו בחוטריהן וכשגבר אויב ולכדום כרכום בספריהם והציתום באש.

וצריך להבין, מה ענין הספר ארבע מאות? אלא שבא ללמדו שהחיסרון שלהם היה בכבוד תלמיד חכמים שעל כך חרבה ביתר.

כמו כן הגמרא במסכת ברכות (נא): מביאה: "עולא אקלע לבי רב נחמן כריך ריפתא בריך ברכת מזונא (עולא ביקר בביתו של רב נחמן, אכלו, ועולא בריך ברכת המזון) יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן אמר ליה רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא (לאחר הברכה, שתה עולא מיין הברכה והעבירו לרב נחמן, אמר לו רב נחמן, העבר גם לילתא את כוס הברכה) אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש ... (לכן סירב עולא להעביר את הכוס לילתא) אדהכי שמעה ילתא קמה בזיהרא ועלתה לבי חמרא ותברא ארבע מאה דני דחמרא (נעמדה ילתא בכעס ועלתה לבית היין וניתצה ארבע מאות חביות יין) אמר ליה רב נחמן נשדר לה מר כסא אחרינא (הציע רב נחמן לעולא שישלח לילתא עוד כוס) שלח לה כל האי נבגא דברכתא היא (אמר עולא: שתיקה יין מהחביות) שלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי (אמר לו ילתא: ממחזיקי בעיירות ירבו תמיד דברים, וממשחקי בגדים בלויים וממורטים ירבו כינים)".

וצריך ביאור מה הענין בשבירת ארבע מאות חביות יין?

אולם לפי דרכינו יתבאר, ילתא אשה חשובה היתה, הגמרא במסכת ביצה (דף כה): אומרת, שבשבתות מיוחדות, שבהן היו מתכנסים הציבור בבית הכנסת לשמוע את דרשת החכם, היו נושאים את ילתא על כסא-אלונקה מיוחד, משום שחששה מהדוחק והצפיפות שהיו שם. ואומרים התוס' שם, למרות שנשיאת אדם על כסא מותרת רק לחכם גדול שהרבים צריכים לו, אבל היא אכן רבים היו צריכים לה, והייתה

הגמרא בכתובות (קו) מביאה בענין רב הונא שהיה ראש ישיבה בבבל, והיו לו שמונה מאות תלמידים, ומחמת ריבוי התלמידים: "רב הונא הוה דריש בתליסר אמוראי", שמסר את שיעורי התורה שלו באמצעות שלשה עשר מתורגמנים, שהיו מתחלקים למסור את השיעור לכל קבוצות התלמידים.

ומביאה הגמרא על כך דבר פלא: "כי הוו קיימי רבנן ממתיתתא דרב הונא ונפצי גלימיהו, הוה סליק אבאקא וכסי ליה ליומא, ואמרי במערבא, קמו ליה ממתיתתא דרב הונא בבלא". פירוש, שנהגו התלמידים בשעת השיעור לשבת על בגדיהם שפרשו על הארץ, ואחרי שסיים רב הונא את השיעור קמו התלמידים ממקומם, וניערו את בגדיהם מן האבק שדבק בהם בשעה שישבו עליהם על הארץ, ועלה האבק עד לשמים וכיסה את אור השמש, והיה ניכר הדבר לבני ארץ ישראל מרחוק שאמרו: עתה קמו להם התלמידים משיבתו של רב הונא בבבל.

בספה"ק מגלה עמוקות (פרשת וישלח) משייך מעשה זה אל הפסוק: 'ויאבק איש עמו עד עלות השחר', שדרשו על כך חז"ל (חולין צא), שהעלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד. וז"ל: "ויאבק איש עמו העלה אבק עד כסא הכבוד וכו', והוא אבק שהעלו במערבא כד קמו ממתיתתא דרב הונא.

וצריך ביאור מה הקשר בין האבק שהיה עולה לאחר שיעורו של רב הונא לאבק שהיה במריבה של עשו הרשע ויעקב אבינו?

ונראה לומר רעיון חדש, כי עשו במלחמתו עם יעקב מסמל את המלחמה של עמי הארצות בתלמידי חכמים אשר מרבים לבזות אותם. והאבק היוצא ממריבה זו מגיע עד כסא הכבוד, שכן אמרו חז"ל (בבא מציעא דד): שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון. ע"כ. ודמותו של יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד (חולין צא), נמצא כי כל תלמיד חכם שזכה להשלים עצמו, נעשית דמותו כדמותו של אדם הראשון קודם החטא החקוקה בכסא הכבוד, ולכן הפוגע בחכם, פגיעתו מגיע עד כסא הכבוד.

וזהו האבק העולה לאחר שיעורו של רב הונא המסתיר את אור השמש, שבאים עמי ארצות ומדברים כנגד שיעורו של החכם ומשמיצים אותו, עד שכהה אור השמש של החכם. ניעור הבגדים מן האבק עד שכיסה את אור השמש, בא לגנותם ולא למעלתם.

ועל פי זה נסביר מה שמצינו שעשו הרשע המבזה את החכמים מגיע עם ארבע מאות איש עמו, כי "רע עין" בגימטריה ארבע מאות, והיינו ביזוי החכם נובע מעינו הרעה, שאינו יכול לראות בהצלחתו של החכם.

מלמדת את הרבים בהיותה בתו של ראש הגולה ורעייתו של רב נחמן.

והלכה היא ש"אשת חבר הרי היא כחבר", וחייבים לנהוג בה כבוד (כמבואר בשבועות ל: שרב נחמן רצה לעמוד בפני אשת רב הונא ונחלקו הראשונים, אם דין זה הוא מן התורה כן משמע מהתוס' שם ד"ה והאמר; רמב"ן ד"ה והא; ר"ן שבועות יד. מדפי הר"ף; רשב"א שבועות שם ד"ה אבל. אולם יש מן הראשונים שכתבו שאין זה מדברי התורה אלא מדרבנן, כ"כ הרא"ש שבועות שם סימן ה', ולי"כ הריטב"א שבועות שם ובכתובות קו. ד"ה אסתתם), לכן מחתה על בזיון כבוד התורה בשבירת ארבע מאות חביות דייקא.

ונראה על פי זה לבאר את דברי הגמרא במסכת שבת (ק"ט:): כל המבזה תלמידי חכמים, אין לו רפואה למכתו.

וזאת על פי מה שכתב בספה"ק חסד לאברהם לזקנו של החיד"א (עין הקורא נהר נ"ז) וז"ל: וסוד העניין הוא, כי היותר רשע שבישראל אע"פ שהרבה להרשיע ולפשוע, א"א ליכנס בהיכל חמישים שערי טומאה עד שירשיע ויפשע ארבע מאות יום רצופים זה אחר זה וכו'. עכ"ל. ומתבאר, שבכדי להיכנס לשער החמישים של טומאה, זהו רק אם ירשיע ארבע מאות יום רצופים, ושער נ"ן של טומאה הוא השער אשר ממנו אין ביד האדם לצאת ממנו לעולם (כמבואר באור החיים הקדוש פרשת שמות ג', ח').

לפי זה יש לומר, שהמבזה תלמידי חכמים שיש בו ארבע מאות כוחות טומאה, דומה הוא לנכשל בעבירות ארבע מאות יום רצוף, ממילא המבזה תלמידי חכמים נכנס אל שער החמישים שממנו אין יציאה ולכן אין רפואה למכתו.

מעתה יש מקום לבוא ולבאר מדוע היו לרב הונא שמונה מאות תלמידים, שכן מצינו (כתובות עה.) כי חכם של ארץ ישראל שוה כשני חכמי חוצה לארץ, לכן אם רוצה רב הונא לבטל את ארבע מאות כוחות הטומאה של עשו, צריך שמונה מאות תלמידים בני חוצה לארץ השוים כארבע מאות חכמי ארץ ישראל.

הגמרא בבכורות (לו.) מספרת בענין נאמנות הכהן במום שנפל בבכור בהמה, רבי צדוק קלועים מנצרים, מתוך האכילה נקרעה שפתו של השור מהנצרים שהיו חדים, ונעשה בעל מום. בא רבי צדוק לפני רבי יהושע לשאול האם מאמינים לו שמום זה נפל שלא במתכוון, וכך שאל את רבי יהושע: כלום חילקנו בין כהן חָבֵר (תלמיד חכם) כמוני לכהן עם הארץ לגבי נאמנות על מומי הבכור?

אמר לו ר' יהושע: הן, כיון שתלמיד חכם אתה הרי אתה נאמן.

בא רבי צדוק לפני רבן גמליאל הנשיא, שהיה ראש הישיבה ביבנה באותה שעה, ואמר לו: האם חילקנו בין חָבֵר לְעָם הָאָרֶץ? אָמַר לִיה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל: לֹא. אָמַר לִיה ר' צדוק: והרי ר' יהושע אָמַר לִי הֵן! אָמַר לוֹ: הַמֵּתָן עַד שְׂיֵעִלוּ בְּעַלֵי תְרִיסִין (שהוא כינוי של כבוד לתלמידי החכמים) לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. בֵּינָן שְׁנַכְנְסוּ לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, עָמַד הַשּׁוֹאֵל ר' צדוק וְשָׂאֵל בְּפּוּמֵי אֵת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כְּלוֹם חִילְקֵנוּ בֵּין חָבֵר לְעָם הָאָרֶץ? אָמַר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא. אָמַר לִיה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל: וְהֲלֹא מִשְׁמַךְ אָמַרוּ לִי הֵן! יְהוֹשֻׁעַ, עָמוֹד עַל רַגְלֶיךָ, וְיַעֲיֶדוּ בְךָ, יַעֲיֶד ר' צדוק שֶׁכֶּךָ אִמְרַתְּ! עָמַד ר' יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: הֵיאָךְ אֶעֱשֶׂה? אֵילְמָלִי אֲנִי הֵייתִי חַי וְהוּא מֵת יְכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת, וְהֵייתִי יְכוֹל לומר שֶׁלֹּא כֶּךָ אִמְרַתִּי, עֲכָשְׁוּ שְׂאֵנִי חַי וְהוּא חַי, הֵיאָךְ חַי יְכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי? אֲכַן כֶּךָ אִמְרַתִּי.

וְהֵיאָךְ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וְדוֹרֵשׁ בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, וְר' יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו שֶׁהָרֵבֶן גַּמְלִיאֵל לֹא נָתַן לוֹ רְשׁוּת לְשַׁבֵּת, עַד שְׂרִינְנָו (התלחשו והתלוננו) כָּל הָעָם וְאָמְרוּ לְחוּצְפִית הַמְּתוֹרְגָמָן, שֶׁהִיא מְתוֹרֵגֵם אֵת דְּבָרֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לְעַם: עָמוֹד, כְּלוֹמֵר, הַפְּסֵק אֶת הַתְּרוּגוֹם. וְעָמַד, הַפְּסִיק.

תוספות כותבים, שרבי חוצפית המתורגמן הוא מעשרת הרוגי מלכות.

וכתב בספר חוק נתן, מה באו תוס' להשמיע לנו בזה. ואפשר שרמזו לנו בזה, שהגמרא בסוף מסכת חולין אומרת, שאחת הסיבות שאלישע בן אבויה הגיע לידי כפירה, כיון שראה את לשונו של רבי חוצפית המתורגמן מוטלת באשפה, אמר: פה שהפיק מרגליות ילחוך עפר. ורמזו לנו, שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה והיה לו לרבי חוצפית כשראה שגזר רבן

גמליאל על רבי יהושע לעמוד על רגליו, לשתוק, ולא להניח לר' יהושע באותו צער, ולכן נענש שאותה לשון שהיתה מפיקה מרגליות, היתה מוטלת באשפה.

ולפי דרכינו יש לומר, שמחמת שהחטא של מבזה תלמיד חכמים חמור הוא ומגיע עד כסא הכבוד, לכן הכפרה שלו היא כפרה חמורה, ורק על ידי מיתתו על קידוש ה', והועיל לו לכפר על ביזוי רבי יהושע.

נסיים במעלת התנא הקדוש רבי עקיבא, דבר מענין מצינו אצל רבי עקיבא שמוזכר בש"ס לגביו הלשון "עד שבא רבי עקיבא עקיבא", למשל במסכת ראש השנה (ז:): עד שבא רבי עקיבא ולימד: כאן - קודם גזר דין, כאן - לאחר גזר דין.

במסכת יבמות (סב:): אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטופרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה.

בבבא מציעא (סב:): שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך - חיין קודמים לחיי חבריך.

במסכת שבת (סד:): כדתניא: "והדוה בנדתה", זקנים הראשונים אמרו: שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונין, עד שבא רבי עקיבא ולימד: אם כן אתה מגנה על בעלה, ונמצא בעלה מגרשה. אלא מה תלמוד לומר והדוה בנדתה - בנידתה תהא עד שתבוא במים.

כמו כן מוזכר בש"ס (פסחים כב:), ב"ק מא. קידושין נז.) בענין המעשה עם שמעון העמסוני שהיה דורש כל אתין שבתורה עד שהגיע ל"את ה' אלהיך תירא" ופירש, עד שבא רבי עקיבא ודרש: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים.

וכן מסכת נדרים (כז:): עד שבא ר' עקיבא ולימד: נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

ונראה לפרש על פי דברי הגמרא בחגיגה (יד:): ארבעה נכנסו בפרדס ואלו הן: בן עזאי ובן זומא אחר ורבי עקיבא, אמר להם רבי עקיבא, כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור, אל תאמרו מים מים, משום שנאמר "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני". בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו". בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר "דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאתו", אחר קיצץ בנטיעות, רבי עקיבא יצא בשלום. ע"כ.

ומבאר שם המהרש"א שענין זה של כניסה לפרדס הוא עליית נשמה, ומתבאר, כי רבי עקיבא היה עושה עליית נשמה, והיינו, היה יושב עם הציבור בבית המדרש, אלא שפעמים רבות כלל לא היה עמהם, על אף שגופו היה שם אולם נשמתו היתה בעליונים, לאחר מכן היה יורד ושומע מה חידשו בבית המדרש, לכן מדגיש התלמוד ואומר "עד שבא רבי עקיבא", היינו שנשמתו ירדה והייתה עמם חזרה.

מאמר זה הוא מהספר **נחלת שדה תנאים ואמוראים** חלק ב' כת"י. להשגת חלק א' ניתן להתקשר לטלפון 0504145482:

קו השיעורים "להתענג בתענוגים"

0772618021

לפרשת וישב הקש: 119

העלון נתרם לעילוי נשמתה של המנוחה הצדקת

חנה חיה שוחט בת מרסל ויעקוב ז"ל

ולהצלחת משפחת שוחט בכל המעשים